

НАУКОВИЙ ВІСНИК

**НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

292

Серія: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

**SCIENTIFIC HERALD OF
NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND
ENVIRONMENTAL SCIENCES OF UKRAINE**

Series: Philological Sciences

Київ–2018

Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки, Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Philological Sciences/ Редкол.: С. М. Ніколаєнко, (відп. ред) та ін. – К.: Міленіум, 2018. – Вип. 292. – 262 с.

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради НУБіП України, протокол № 2 від 26.09.2018 р.

У збірнику вміщено статті науковців, викладачів, докторантів та аспірантів з актуальних питань сучасного, порівняльно-історичного і типологічного мовознавства, літературознавства, термінознавства, соціальних комунікацій, лінгвосинергетики, теорії і методики навчання іноземних мов. Розглянуто традиційні й нетрадиційні підходи до різних лінгвістичних та літературознавчих явищ. Дослідження виконано з урахуванням сучасних досягнень філологічної науки.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, учителів середніх шкіл, студентів.

Scientific Herald includes articles of scholars, lecturers, Grand PhD and PhD students on current issues of modern, comparative-historical and typological linguistics, literary, terminology studies, social communication, lingual synergetics, theory and methods of teaching foreign languages. Traditional and non-traditional approaches to study various linguistic and literary phenomena are considered. The researches are carried out taking into account the modern achievements of philological science.

Scientific Herald is for scholars, lecturers of higher educational institutions, teachers of secondary schools, students.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Ніколаєнко С. М., д-р пед. наук, проф. (відп. редактор); **Ібатуллін І. І.**, академік НААН України, д-р с.-г. наук, проф. (заст. відп. редактора); **Шинкарук В. Д.**, д-р філол. наук, проф. (заст. відп. редактора); **Кирилюк В. І.**, канд. с.-г. наук, доцент (відп. секретар); **Харченко С. В.**, канд. філол. наук, доц. (заст. відп. секретаря); **Бабенко О. В.**, канд. філол. наук, доц.; **Амеліна С. М.**, д-р пед. наук, проф.; **Буніятова І. Р.**, д-р філол. наук, проф.; **Бялик В. Д.**, д-р філол. наук, проф.; **Гамзюк М. В.**, д-р філол. наук, проф.; **Городенська К. Г.**, д-р філол. наук, проф.; **Журавльова Є. О.**, д-р філол. наук, проф. (Казахстан); **Калита А. А.**, д-р філол. наук, проф.; **Карабан В. І.**, д-р філол. наук, проф.; **Кияк Т. Р.**, д-р філол. наук, проф.; **Кіраль С. С.**, д-р філол. наук, проф.; **Костриця Н. М.**, д-р пед. наук, проф.; **Кудрицька М. І.**, д-р філософії, доц. (Казахстан); **Куїк-Каліновська А.**, д-р габілітований, проф. (Польща); **Леськів А.**, д-р філософії, доц. (Польща); **Марія де лос Анджелес Гомес Гонсалес**, д-р філософії, проф. (Іспанія); **Мушинка М. І.**, д-р філол. наук, проф. (Словаччина); **Нефьодова Л. А.**, д-р філол. наук, проф. (Росія); **Ожоган В. М.**, д-р філол. наук, проф.; **Олійник О. Б.**, д-р філол. наук, проф.; **Райхель М.**, д-р філософії, доц. (Німеччина); **Степаненко М. І.**, д-р філол. наук, проф.; **Церцвадзе М. Г.**, д-р філол. наук, проф. (Грузія); **Чарота І. О.** д-р філол. наук, проф. (Білорусь).

Відповідальна за випуск О.В. Бабенко

Серія «Філологічні науки» входить до переліку **фахових видань** (філологічні науки), затверджених МОН України (наказ Міністерства освіти і науки України від 09.03.2016 № 241)

Серію «Філологічні науки» зареєстровано в таких міжнародних інформаційних та наукометричних базах: РИНЦ, Polska Bibliografia Naukowa, Bielefeld Academic Search Engine, Research Bible, Leibniz Information Centre for Life Sciences, Google Академія, Wissenschaftskolleg zu Berlin, Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, Universitätsbibliothek Leipzig, Electronic Journals Library, Journalindex.net. Має **імпакт-фактор** в Index Copernicus, Global Impact Factor.

Адреса редколегії: 03041, м. Київ, вул. Генерала Родімцева, 19, навч. корпус. № 1, ауд. 22,
тел.: (044) 527-85-95

Засновник

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 22395-12295 ПР від 04.10.2016

Статті подано в авторській редакції.

Редакція залишає за собою право на літературне та технічне редагування.

Автори статей відповідають за достовірність викладеного матеріалу,
за правильне цитування джерел, покликання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали
дозволяється тільки за згодою авторів.

В умовах незалежної України перед дослідниками постали досить нелегкі й відповідальні завдання – повернути українській мові втрачену за роки бездержавности національну самобутність, віками формовані норми, усунути все те, що суперечить її фонетичному та граматичному ладові, продовжити споконвічні традиції в слово – й формотворенні та використанні органічних для неї синтаксичних конструкцій.

Катерина Григорівна Городенська

ЗМІСТ

Шинкарук В.Д.	Vir magni ingenii (До ювілею професора К. Г. Городенської)	8
МОВОЗНАВСТВО. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО		
Шинкарук В.Д.	Дискурсивні висловлення з актуалізованим препозитивним компонентом	11
Харченко С.В.	Інституалізація поняття «синтаксична норма» в українському мовознавстві	18
Азарова Л. Є.	Мова як визначальний чинник ідентичності української нації	24
Личук М.І.	Формальний та семантичний принципи впорядкування нечленованих реченнєвих побудов	32
Мартинова Г. І.	Дієслівні форми з постфіксом -ся в середньонадніпрянських говірках	38
Амеліна С. М., Шинкарук В.Д. Шитик Л. В. Ясакова Н. Ю.	Роль латинської мови у підготовці майбутніх філологів Функційні аналоги сполучників: статус, типологія Морфологічна категорія особи у світлі міжчастиномовної взаємодії	45 54 67
Грабовська І. В.	Основні підходи до визначення поняття метакомунікації в лінгвістиці	74
Ковтюх С. Л.	Зв'язані форми родового відмінка множини як нові грамеми словозмінних парадигм іменників	79
Колібаба Л. М.	Актуалізовані граматичні форми дієслів в українській літературній мові початку ХХІ сторіччя	87
Пастернак Т. А.	Поліфункціональність як прагматична характеристика епідейктичного дискурсу	98
Поздрань Ю. В., Франчук Н. Л. Прищеп О. П., Плечко А. А. Свисюк О. В. Прокоф'єв Г. Л. Халіман О. В.	Одоративна лексика в романі Люко Дашвар «Ініціація»: семантико-прагматичний аспект Особливості вербалізації концепту Україна в мовомисленні сучасної української молоді	103 109 116
Горобець А. В.	Іронія та пропозиція: закономірності взаємодії Особливості видових протиставлень імперативних форм для вираження аксіологічних відтінків значень	124
Запорожська Д. М.	Лексико-семантичне поле «Час» у мові повісті Михайла Стельмаха «Гуси-лебеді летять» Суржик та суржикізми в українських рок-поезіях 80-х років ХХ століття	131 140
Горобець І. В.	Функційні особливості повтору ключових слів у мові сучасних українських газет	148
Боанджу Г.	Експресивність виражальних засобів мови в румунських інкатаціях	155
Бабенко, В. О. Лисогоря В. А.	Гендерний аспект у лінгвокультурології	159
Качмарчик С. Г., Суліма М. І. Козуб Л. С., Дроздовська О. В.	Особливості вживання мовних засобів вираження вибачень в англійській та українській мовах Лінгвокультурологічний потенціал англійських казок	160 166

Колесник М.Ю., Предко О. С. Сидорук Г.І., Петій А. О.,	Особливості перекладу німецьких аграрних термінів українською мовою	175
	Проблеми передачі реалій англomовних країн в перекладах прозових та поетичних творів	180

ТЕРМІНОЗНАВСТВО

Бибик С.П. Вакулик І.І., Шинкарук О.В., Багацька О. М.	Офіційно-діловий стиль: термінологічна субпарадигма енциклопедії української лінгвостилістики	185
	Семантичне поле термінів ландшафту і назви рослин, які їх супроводжують	192
Крimeць О.М. Петрова Т.О.	Наукова картина як інтегральна модель пізнання світу	202
	Українська термінографічна критика: від витоків до сучасності	208
Поліщук А. В., Якушко К. Г. Якушко К. Г., Поліщук А. В.	Особливість омонімічності загальноновживаних дієслів абрeвіатурам технічних термінів	217
Ольховська Н. С., ГаліК А.К.	Особливості співзвучності загальноновживаних іменників з абрeвіатурами технічних термінів	222
Ольховська Н. С., Кольцова О. О.	Становлення та розвиток термінології лісівництва: лексико-семантичний аспект	228
	Лексичні особливості перекладу термінології рибництва та аквакультури	234

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Балалаєва О. Ю.	Стандарт подання новин для мобільних прикладних програм	240
Грабовська І. В., Харченко Я. С.	Інформативні відповіді vs. респонсивні реакції в комунікації і метакомунікації	246

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Максимчук В.С., Сидорук Г.І. Бабенко О. В., Шевчук Л. Ю.	Технологія «занурення» під час вивчення іноземних мов	252
	Методи навчання англійської мови через безкоштовні додатки для обміну повідомленнями та завдання смартфона	257

CONTENTS

Shinkaruk V.D.	Vir magni ingenii	8
LINGUISTIC AND TRANSLATION STUDIES		
Shinkaruk V.D.	Discourse expressions with an actualized prepositive component	11
Kharchenko S. V.	Institutionalization of concept "syntactic norm" in the Ukrainian language	18
Azarova L. Ye.	Language as a key identity factor of Ukraine's nation	24
Lychuk M. I.	Formal and semantic principles of infringement of non-segmented sentences structures	32
Martynova H. I.	Verb forms with -ся postfix in the MidUpperDnieper patois	38
Amelina S.M.,	Role of Latin in future philologists' training	45
Shinkaruk V.D.	Functional analogues of conjunctions: status, typology	54
Shytyk L. V.	Morphological category of person in the light of interaction between parts of speech	67
Yasakova N. Y.	The basic approaches to the study of metacommunication in linguistics	74
Grabovska I. V.	Connected forms of the plural genetive case as new grammemas of nouns inflection paradigms	79
Kovtiukh S. L.	Actualizational grammatical forms of verbs in the Ukrainian literary language of the beginning of XXI century	87
Kolibaba L. M.	Multifunctionality as a pragmatic characteristic of epideictic discourse	98
Pasternak T. A.	The odourative vocabulary in novel of Luko Dashvar «Initiation»: semantic-pragmatic aspect	103
Pozdran Yu. V.,	The verbalization peculiarities of the concept Ukraine in the mentality of modern ukrainian youth	109
Franchuk N. L.	Irony and proposition: regularities of interaction	116
Pryschepa O. P.,	The peculiarities of aspect imperative forms oppositions for the expression of axiological meanings	124
Plechko A. A.,	Lexical-semantic field "Time" in the language of the story of Mikhail Stelmakh "Geese-swans fly"	131
Svysiuk O. V.	Surzhik and surzhikisms in Ukrainian rock-poetry of the 80s of the twentieth century	140
Prokofiev G. L.	Functional peculiarities of the key word repetition in the language of Modern Ukrainian newspapers	148
Khaliman O. V.	The expressivity of the figurative language in Romanian incantations	155
Horobets A. V.	Gender approach to cultural linguistics	159
Zaporozhska D. M.	Peculiarities of language means of apologizing in the English and the Ukrainian languages	166
Horobets' I. V.	Linguocultural potential of english fairy tales	170
Boangiu G.	Features of translation of German agrarian terms into Ukrainian	175
Babenko O.V.,	The problems of translating the realia of English-speaking countries in prose and poetic works	180
Lysogorya V. A.		
Kachmarchyk S. H.,		
Sulima M. I.		
Kozub L. S.,		
Drozdovska O. V.		
Kolesnyk M.Yu.,		
Predko O.S.		
Sydoruk H.I.,		
Petiy A.O.		

TERMINOLOGY STUDIES

Bybyk S.P.	Official-business style: terms subparadyhma of encyclopedia by Ukrainian linguostylistics	185
Vakulyk I. I., Shynkaruk O.V., Bagatskaya O.M. Krymets O.M. Petrova T.O.	Semantic field of landscape names and the accompanied plants names	192
	Scientific worldview as an integrated model of the world cognition	202
	Ukrainian termonografical criticism: from origin to modern times	208
Polischuk A.V., Yakushko K.H.	Specificity of the homonymy of commonly used verbs to the abbreviations of technical terms	217
Yakushko K.H., Polischuk A.V., Olkhovska N.S., Halik A.K.	Features of consonance of the general nouns to the abbreviations of technical terms	222
Olkhovska N.S., Halik A.K.	The development of forestry terminology: lexico-semantic aspect	228
Olkhovska N.S., Koltsova O.O.	Lexical features of translations the terminology of fishing and aquaculture	234

SOCIAL STUDIES

Balalaieva O. Yu.	Standard on news presentation for mobile applications	240
Grabovska I. V., Kharchenko Ya. S.	Replies vs. responses in communication and metacommunication	246

ISSUES IN THEORY AND METHOS OF TEACHING FOREIGN LANGUIAGES

Maksymchuk V. S., Sydoruk H. I.	«Immersion» technology when studying foreign languages	252
Babenko O.V., Shevchuk L.Yu.	English language teaching methods through free apps for messaging and smartphone tasks	257

VIR MAGNI INGENII
(до ювілею професора К. Г. Городенської)

За пройденим не треба сумувати,
Попереду щаслива жде пора,
Хай буде щедрим ювілейне свято,
Здоров'я Вам, любові і добра!

Непомітно спливає час, біжать роки. І кожен рік цеглинкою вкладається в ту будівлю, що зветься Життям. Ювілей – це завжди певний рубіж, коли, вдивляючись у пройдешні роки, оцінюють місце людини в суспільстві, її досягнення.

Знаний в Україні науковець, доктор філологічних наук, професор, завідувач відділу граматики та наукової термінології Інституту української мови НАН України **Городенська Катерина Григорівна** має вагомий різновекторний напрацювання у галузі категорійної граматики. Уперше в лінгвоукраїністиці розробила теоретичні засади синтаксичної деривації, випрацювала концепцію дериваційного синтаксису, що започаткував новий напрям у синтаксичній науці. Професор К. Г. Городенська застосувала функційно-семантичний підхід до аналізу та систематизації дериваційних морфем, який посприяв виокремленню нової, синтаксично орієнтованої галузі словотвірної морфеміки.

Щоразу відкриваємо все нові риси багатогранної творчої натури Катерини Григорівни Городенської – науковця, мовознавця, педагога, ерудованої співрозмовниці, Берегині українського слова!

Щиро бажаємо їй надалі бути Такою, упевнено йти до поставленої Меті, розкриваючи невичерпний потенціал Творця! *Ad multos annos!* – На довгі роки! *Ad gloriam!* – На славу!

Сьогодні Катерину Григорівну з ювілеєм вітають і ті, кому пощастило бути знайомим та працювати пліч-о-пліч багато років, і ті, кого доля звела з ювіляркою нещодавно, однак всі об'єднані думкою про те, що такі люди, як Катерина Григорівна, – взірці Мовознавця, Педагога та Друга. Завдяки своїй працелюбності, відповідальності, наполегливості, невичерпній творчій енергії, цілеспрямованості, плідній науковій та педагогічній роботі Катерина Григорівна заслужила авторитет серед колег і друзів. У всіх, хто знає ювілярку, викликає справжнє захоплення її невичерпна життєва енергія та служіння українській мовознавчій науці. Бо, мабуть, полтавський край, де народилась Катерина Григорівна, із його мальовничою природою, просякнутий звичаєм історією, освячений силою Божого слова, обдарував її глибоким патріотизмом, високою духовністю, усвідомленням значення цінностей національної культури і науки.

Різнобічна та багатостороння творчість і життєдіяльність Катерини Григорівни Городенської, знаного українського вченого-мовознавця, привертає увагу чималої когорти науковців. Її енергійності, оптимізму, завзяттю, цілеспрямованості, уважності й відкритості до нового,

оригінального можуть позаздрити молоді колеги. Знання, мудрість, величезний життєвий досвід Катерини Григорівни дають наснагу не тільки аспірантам, докторантам, а й колегам, усім викладачам-мовознавцям України.

Доктор філологічних наук, професор Катерина Григорівна Городенська належить до тих представників академічної науки, чиї теоретичні напрацювання лягають в основу підручників і навчальних посібників для вищих закладів освіти України, слугують матеріалом для нових теоретичних спецкурсів.

Коло наукових зацікавлень Катерини Григорівни Городенської – широке й різнобічне. Ще в далекому 1975 році, переступивши поріг Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, Катерина Григорівна зрозуміла своє покликання – служити українській науці. Понад сорок років Національна академія наук України стала не лише науковою лінгвістичною лабораторією, а й рідним домом для ювілярки. Викладачі й студенти філологічних факультетів вивчають її праці зі словотвору, у яких випрацьовано теоретичні засади української дериватології. Катерина Григорівна взяла участь у створенні першого теоретичного курсу «Словотвір сучасної української літературної мови», автор розділу «Словотвір» у двох граматиках («Граматика української мови» (1982) та «Украинская грамматика» (1986)), співавтор монографій «Словотвірна структура слова» (1981) і «Морфеміка української мови» (1987), що внесені до списку основної літератури в лекціях із проблем морфемного членування та словотвірної похідності.

Активно використовують ідеї Катерини Григорівни Городенської й у вивченні морфології сучасної української літературної мови. На цих ідеях ґрунтується підручник «Граматика української мови. Морфологія» (1993), що має гриф Міністерства освіти України, а в 90-х роках ХХ століття освітянська громадськість визнала його підручником нового покоління.

Важливими для лінгвістів є друковані праці з морфології та синтаксису, підготовлені у співавторстві з колегами-науковцями, – «Числівник української мови» (1980) та «Семантико-синтаксична структура речення» (1983). Особливо знаковою і глибинною у вирішенні лінгвістичних проблем є її монографія «Деривація синтаксичних одиниць» (1991), що в ній подано теоретичні засади синтаксичної деривації і захищено як докторську дисертацію.

2004 року професор Городенська Катерина Григорівна разом із Вихованцем Іваном Романовичем запропонували для мовознавців вагому працю – «Теоретична морфологія української мови», що узагальнила напрацювання у галузі граматики за останні 50 років, яку удостоєно премії ім. О. О. Потебні Національної академії наук України. Апробовані теоретичні засади нової академічної граматики української літературної мови стали підґрунтям для створення сучасної знакової мовознавчої праці – «Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія», що побачила світ 2017 року.

З погляду новітніх лінгвістичних підходів Катерина Григорівна Городенська досліджує частини мови, зокрема: прислівник («Синтаксична

сфера компаративних і суперлативних прислівників міри й ступеня», 2006; «Власне-прислівникова й транспозиційна сфера ступеньованих прислівників з первинною якісно-означальною семантикою», 2007), сполучник («Граматичний словник української мови: Сполучник», 2007; монографія «Сполучники української літературної мови», 2010) та ін. Нині ювілярка активно працює над проблемами функційно-категорійної граматики.

Катерина Григорівна Городенська надає величезну допомогу закладам вищої освіти, готуючи для них наукові кадри: чотирнадцятеро докторів філологічних наук і тридцять один кандидат філологічних наук. Багато її вихованців керують роботою кафедр української мови або філологічних факультетів у провідних університетах України.

І на сьогодні активність наукової діяльності Катерини Григорівни Городенської не знижується: вона координує тематику наукових досліджень кафедр української мови вищих закладів освіти, консультує викладачів, докторантів, аспірантів, читає теоретичні спецкурси для студентів філологічних факультетів, виступає з проблемними доповідями перед науковцями.

Людські й наукові якості будь-якого вченого на освітянській ниві завжди перебувають у тісному взаємозв'язку. Щоб зрозуміти й оцінити наукові якості Катерини Григорівни треба подивитися на зміст її наукових праць, тематику дисертацій її аспірантів, докторантів. І, безумовно, стрижневим словом є «граматика». Її науковим працям, лекціям, публічним виступам завжди властиві глибока думка і практичний досвід, а стиль Катерини Григорівни – вишуканий і бездоганний. Зміст її наукових пошуків тісно пов'язаний із запитамі сучасної мовознавчої науки.

Особисте спілкування з Катериною Григорівною завжди зворушує її шляхетністю, глибиною, щирою увагою до співрозмовника, надихає оптимізмом, добротою й теплом, яких нам усім нині так бракує в цьому світі.

Вельмишановна Катерино Григорівно! Несіть гасло мудрості і просвіти, щедро засівайте ниву української мовознавчої науки. Нехай ніколи не міліє потужне джерело Вашої енергії, а всі найкращі надбання розуму і таланту будуть на добро людям, на славу вітчизняній науці.

Бажаємо Вам ще багато літ життя, співпраці із закладами вищої освіти України. Хай Вас підтримують та надихають рідні люди, розуміють та допомагають колеги, хай оминають негаразди та непорозуміння. Хай доля збагачує Вас життєвою мудрістю та оптимізмом, енергією та натхненням, радістю сьогодення та вірою в майбутнє. Нехай множаться для Вас гаразди, повниться радістю душа, збуваються всі Ваші мрії та надії.

Хай здоров'я, радість і достаток сиплються немов вишневий цвіт! Хай малює доля з буднів свято і дарує Вам багато літ! Многая і благая літ Вам, Катерино Григорівно!

Ab imo pectore

Василь Дмитрович ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

**ДИСКУРСИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ З АКТУАЛІЗОВАНИМ
ПРЕПОЗИТИВНИМ КОМПОНЕНТОМ**

В.Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: vashyn2010@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-9081-2667

Анотація. У статті розглянуто питання синтаксису зв'язного мовлення; проаналізовано дискурсивні висловлення, що кваліфіковано як одиницю тексту, в якій відбувається комунікативна реалізація граматичного речення. В основу виділення дискурсивного висловлення в окрему комунікативну одиницю покладено кореферентність (комунікативно-функціональну еквівалентність) з граматичним реченням. Детально досліджено дискурсивні висловлення з актуалізованим препозитивним питальним компонентом і співвіднесеність їх з граматичним формально-елементарним (простим) реченням.

Ключові слова: синтаксис зв'язного мовлення, дискурс, текст, дискурсивне висловлення, кореферентність, просте речення, питальний компонент

Актуальність дослідження. Довгий час найвищою одиницею мови і мовлення вважалося речення. Однак такий підхід не забезпечував ні теоретичного вивчення процесу мовного спілкування, ні виконання практичних завдань підвищення культури мовлення. В останні десятиріччя увагу лінгвістів привертає зв'язне мовлення, механізм виникнення синтаксичних одиниць як у сфері мови, так і у сфері живого спілкування, а також характер взаємодії і динаміки обох сфер.

Чимало мовознавців досліджують синтаксичні одиниці з точки зору знакової теорії мови. Ця спроба цікава і перспективна, але вона вимагає подальших уточнень. Зокрема, слід було б чіткіше визначити взаємозв'язок речення і висловлення. Питання про природу речення належить до однієї з найбільш дискусійних проблем синтаксису. Тому речення, посідаючи центральне місце в синтаксичній системі, не має й дотепер загальноприйнятого витлумачення.

Трактування дискурсивного висловлення як одного з варіантів комунікативної реалізації граматичного речення дало змогу по-новому висвітлити цілий ряд проблем синтаксису [15, 16, 17].

Стан дослідження. Поглиблений аналіз формально-граматичної і семантичної природи синтаксичних одиниць, що досліджувався в українському мовознавстві В. М. Русанівським, І. Р. Вихованцем, К. Г. Городенською, Н.В. Гуйванюк, С.Я. Єрмоленко, В.Д. Шинкаруком та ін. з урахуванням функціонально-комунікативних характеристик мовних засобів, а також референційно-денотативна концепція семантики речення, представлена у працях Т. П. Ломтева, В. Г. Гака, О. В. Падучевої, Н. Д. Арутюнової, В.І. Кононенка та ін., поставили на часі потребу по-новому висвітлити і проблему текстових об'єднань речень – дискурсивних висловлень.

І.Р. Вихованець слушно зазначає, що "опис мовних зразків синтаксичних одиниць у їх системних взаємозв'язках становить першорядне завдання синтаксису. Всебічне обґрунтування функціональних особливостей синтаксичних одиниць у мовному плані засвідчує зрілість синтаксичної теорії і її спрямованість на пояснення найскладніших

синтаксичних явищ. Високий рівень абстрагування мовної сфери не ігнорує показників сфери мовлення, а навпаки, уможлиблює глибоке пояснення всіх мовленнєвих модифікацій синтаксичних одиниць” (підкреслення наше – В.Ш.) [4, с. 20]. Відоме положення про двоплановість означування мовних одиниць рівня речення розкривається, з одного боку, у співвіднесеності таких одиниць з певною ситуацією, а з іншого – в їх інтерпретації в межах конкретного дискурсу [13, с. 13-21].

Метою статті є дослідити і виокремити особливості дискурсивних висловлень з актуалізованою сегментованою препозицією питального компонента та їх кореферентність з граматичним формально-елементарним (простим) реченням.

Виклад основного матеріалу. О. С. Мельничук вважає, що речення слід вивчати в особливій мовознавчій науці, яка тільки створюється. Для цієї науки він дає тлумачення речення, визначаючи його як “основну знакову одиницю мовлення, яка формується з мовних знаків нижчого порядку – лексичних, фразеологічних і синтаксичних – і відзначається внутрішньою цілісністю і зовнішньою автономністю, виступаючи поза контекстом у ролі закінченого відрізка мовлення і виділяючись у контексті на єдиному рівні членування” [12, с. 14]. Традиційно розуміють речення як синтаксичну побудову “від крапки до крапки” [11, с. 36]. Висловлення визначають на тлі поняття речення. “Висловлення – це одиниця мовленнєвого спілкування, залежно від різних теоретичних підходів відмінність висловлення від речення учені вбачають в обсязі цих одиниць, у формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному і функціональному планах” [3, с. 154]. Комунікативні особливості речення виявляються в мовленнєвій ситуації, в тексті. “Речення, яке розглядається з його комунікативної сторони, прийнято називати висловленням” [9, с.30]. Комунікативна організація речення пов’язана з його актуальним членуванням. Цей актуальний, комунікативний аспект стосується темо-ремних відношень у висловленні. Отже, за перетворення речення (абстрактної мовної одиниці, реченнєвої схеми) у висловлення (мовленнєву одиницю) великої ваги набуває смислове членування, істотне для певної ситуації, для відповідного комунікативного завдання.

У зв’язку з розрізненням аспектів синтаксису лінгвісти переважно не акцентують увагу на специфіці висловлення, а інтерпретують його як комунікативний аспект самої структури речення. Тому помітна тенденція не протиставляти речення висловленню. Лінгвістику тексту зараз насамперед цікавлять лінгвістичні ознаки зв’язку двох чи кількох речень (висловлювань) між собою [10, с. 19]. Текст нерідко й визначають як сукупність речень, продукт інтеграції речень [13, с. 321]. Науковці наголошують на необхідності опису тексту у зв’язку з типологією речення – одиницею попереднього рівня [5, 6, 7]. Зазначають, що речення, являючи собою діалектично-двоїсту одиницю, є вищою одиницею структури мови і нижчою (вихідною) одиницею структури мовлення, отже, і тексту [11, с. 24].

У мові художніх творів і публіцистиці, дуже поширені синтаксичні конструкції, що являють собою розчленовані на дві або більше частини речення. Ці частини оформлено в тексті як окремі речення, тобто “від крапки до крапки”, за смыслом і граматично тісно зв’язані одна з одною і легко можуть бути об’єднані в одну комунікативну одиницю – просте чи складне речення.

Введення в науковий обіг поняття дискурсивного висловлення розв’язує цю проблему. Дискурсивне висловлення – цілісна комунікативна одиниця зв’язного мовлення (тексту), що становить поєднання кількох речень чи їх частин і має чітко окреслені параметри [14, с. 3].

Дискурсивні висловлення у зв’язному мовленні є синтаксичними одиницями вищого порядку, ніж формально-елементарне (просте) речення. Це сегментовані висловлення з актуалізованими компонентами, пунктуаційно відділеними від іншої базової частини висловлення. Їх актуалізація здійснюється за допомогою інтонації і пунктуаційного знака на письмі, тобто, іншими словами, за допомогою парцеляції й

приєднувального зв'язку. Науковці розглядають парцеляцію передусім як “функціонально значуще відхилення від типового співвідношення між конструктивною й комунікативною організацією речення” [2, с. 162]. В основі парцеляції як синтаксичного процесу взагалі лежить об'єктивна здатність мови “за допомогою членування тексту здійснювати реалізацію комунікативного завдання” [8, с. 111]. Однак синтаксична категорія парцеляції полягає насамперед у виділенні певного відрізка цілісного висловлення в окрему відносно самостійну його частину, яка, однак, не пориває синтаксичного й структурного зв'язку з базовою частиною висловлення. Отже, парцеляція безпосередньо пов'язана зі структурою тексту, з так званим аранжуванням “сміслів” чи видозміною функціональної перспективи висловлення.

Актуалізацію приєднувального зв'язку спостерігаємо і в межах структури граматичних речень, зокрема, за умови, коли потрібно розгорнути думку, уточнити, пояснити, висловити своє ставлення до сказаного, дати оцінку тощо. У дискурсивних висловленнях приєднувальний зв'язок використовується насамперед при парцеляції кінцевих компонентів, що містять доповнення до основного повідомлення після його висловлення. За цієї умови особливо посилюється інформативна значущість приєднувальних компонентів.

Через приєднування як особливий тип актуалізованого семантико-синтаксичного зв'язку, а також через співвідносність сегментованих висловлень з граматичними реченнями можна вважати дискурсивне висловлення окремою синтаксичною одиницею. Дискурсивне висловлення з парцельованим актуалізаційним компонентом – це складна семантична, структурна й інтонаційна єдність з актуалізаційною паузою для виділення особливо важливих в інформаційному плані компонентів, кореферентне з цілісною одиницею – простим реченням - висловленням.

Основними засобами вираження актуального членування висловлення, як і актуалізації окремих компонентів, є, як відомо, порядок слів та інтонація.

Парцельовані компоненти простого речення в основному поєднуються безсполучниковим зв'язком. Наприклад: [Вітер] Розпочав гульню. Зразу легким танцем... (О. Кобилянська) // [Вітер] Розпочав гульню зразу легким танцем...; Крейсер? Звідки він взявся? (О. Гончар) // Звідки крейсер взявся? Але тут таки мусить бути чистота! В усьому. (О. Гончар) // Але тут таки мусить бути в усьому чистота!; Я тобі радіограми посылатиму. Часто. (О. Гончар) // Я тобі посылатиму часто радіограми.

Загальна сутність дискурсивного висловлення полягає в тому, що воно поділене на дві (чи іноді більше) взаємопов'язані і водночас структурно й функціонально розмежовані частини з метою виразнішого, переважно експресивного їх звучання. Першим компонентом дискурсивного висловлення виступає тема. Це вихідний змістовий пункт висловлювання, те, що дається на початковому етапі формулювання розгорнутої думки і вимагає конкретизації в ремі. Наприклад, у дискурсивному висловленні з двох компонентів : Там Василь. Сидить в лісі під старим дубом (О. Кобилянська) виділяється два сегменти: Там Василь – тема (у центрі – підмет, суб'єкт); Сидить в лісі під старим дубом – рема (у центрі – присудок, предикат).

Тему і рему в українському мовознавстві аналізує І. Р. Вихованець: “Тема – вихідна частина висловлення, основа висловлення, дане, відоме, зумовлене попереднім контекстом. Рема – головний зміст повідомлення, комунікативний центр висловлення, його ядро, нове, тобто те, що повідомляють про тему (вихідну) частину висловлення [3, с. 148].

Дискурсивне висловлення, кореферентне з простим граматичним реченням, може мати препозитивний або постпозитивний сегментований актуалізований компонент.

Актуальне членування відповідає комунікативному завданню, тобто орієнтоване на актуальну (важливу в даний момент) інформацію, яка становить сутність відповідної комунікації і задля повідомлення якої (інформації) ця комунікація має відбутися. Отже, актуальне членування стосується лише мовлення і відбиває природу

мовленнєвих актів, які в усному мовленні вирізняються інтонацією завершення, а в писемному мовленні – крапкою, знаком питання або знаком оклику.

Різновидом дискурсивного висловлення є також висловлення з початковим парцельованим компонентом питальних конструкцій. Ці висловлення містять запитання, що спонукає співрозмовника до відповіді, їх комунікативне завдання полягає не в передаванні інформації, а в спонуканні до отримання потрібної інформації.

Питальним компонентом можуть бути як головні, так і поширюючі члени речення. Наприклад:

а) підмети: Син? Як він міг знайти її? (І. Чендей) // Як син міг знайти її? Кучма? // У тієї гладкої пані на голові? (О. Пчілка) // У тієї гладкої пані кучма на голові?

б) присудки: Змовчав? Як він міг? (Р. Іванчук) // Як він міг змовчати?; Буде чекати? Чому тебе? (Б. Харчук) // Чому тебе буде чекати?

в) прислівні поширювачі об'єктного типу: Дітей? Забрав з собою? (А. Головка) // Забрав дітей з собою?; Корову? Продав Василю? (Л. Мартович) // Продав корову Василю?; Гідність? Яка орда нам притоптала? (З преси) // Яка орда нам гідність притоптала?

г) обставинні поширювачі часу: [Чабан насторожився]. До завтра? Чому до завтра? (О. Гончар) // [Чабан насторожився] До завтра, чому до завтра?; Ну, а тепер? За що ти губиш людей? (М. Коцюбинський) // Ну, а тепер за що ти губиш людей?

д) обставинні поширювачі місця: До гробу? Якого гробу? (М. Коцюбинський) // До якого гробу?

е) прислівні поширювачі означального типу: Батьківський? [Наказ] Не міг забути він? (З преси) // Не міг він забути батьківський наказ?

Не кожне питальне слово-речення може бути частиною дискурсивного висловлення, напр.: Уже? Так близько? (М. Коцюбинський). Як бачимо питальне слово-речення не може бути частиною дискурсивного висловлення, тому що не кореферентне з граматичним питальним реченням.

Для членування висловлення на тему і рему не характерна така стабільність, як для виділення морфологізованих членів речення. Актуальне членування часто допускає варіації. Чітко розмежовується тема й рема в питаннях-відповідях діалогу. За типом питання й передбачуваної відповіді питальні висловлення поділяються на загальнопитальні і частковопитальні. Загальнопитальні орієнтовані або на ствердну, або на заперечну відповідь чи на інші модифікації цих відповідей. Частковопитальні ж висловлення спрямовані на отримання якоїсь нової часткової інформації. У загальнопитальних висловленнях питальність виражають частки або інтонація, а у частковопитальних – питальні займенникові слова, пор.: Ну, а тепер? За що ти губиш людей? (М. Коцюбинський) // За що ти губиш тепер людей? Як бачимо, актуалізований обставинний поширювач часу, що стоїть в препозиції, посилюється вигук.

Актуалізовані препозитивні питальні компоненти у дискурсивних висловленнях можуть мати різний ступінь емоційного забарвлення. Одні висловлення вимовляються із звичайною питальною інтонацією, інші – з підсиленою. Питальні дискурсивні висловлення, що вимовляються із звичайною інтонацією, є емоційно нейтральними. Емоційно ж забарвлені питальні висловлення, які вимовляються з підсиленою, напруженою інтонацією, є емоційно забарвленими.

Особливий різновид у мові художніх творів становлять дискурсивні висловлення, які на своєму початку оформлені питальними частками, займенниками чи прислівниками:

а) питальними частками *чи*, *хіба* (з відтінком непевності), *невже* (з відтінком здивування) тощо, напр.: Невже наступ? Завтра? (О. Гончар) // Невже наступ завтра?; Хіба помер? Опанас? (Л. Мартович) // Хіба Опанас помер?;

б) питальними займенниками *хто*? *що*? *який*? *чий*? *котрий*? *скільки*?, напр.: Хто

се там? Сидить сумно над водою (В. Стафаник) // Хто се там сидить сумно над водою?;
в) питальними прислівниками *де? коли? куди? звідки?*, напр.: Звідки йдеш? З колачами (ІІ. Мартович) // Звідки йдеш з колачами?; Коли прийдут? На весілля Йвана (ІІ. Мартович) // Коли прийдут на весілля Йвана?

Дискурсивні висловлення оформляє питальна інтонація, досить різноманітна за своїм звучанням. Підвищення тону припадає на актуалізований компонент, що містить у собі зміст питання. Якщо таке слово стоїть на початку дискурсивного висловлення, то голос поступово спадає, хоч ніколи не досягає спаду, рівного граматичному розповідному реченню.

Окремим різновидом дискурсивних висловлень з актуалізованою сегментованою препозицією питального компонента є висловлення-перепитування, властиві усному мовленню; вони починаються повторюваним питальним займенником або прислівником: *хто-хто, що-що, як- як, коли-коли* та ін., напр.: Куди-куди перейти? Завтра опівночі (ІІ. Мартович) // Куди-куди перейти завтра опівночі?; Як-як здохла? Телиця ківна? (ІІ. Мартович) // Як-як здохла телиця ківна?; Де-де живе? Вдова Степана Кіщука? (ІІ. Мартович) // Де-де живе вдова Степана Кіщука?

Комунікативне завдання дискурсивних висловлень з сегментованим питальним компонентом полягає не в передаванні інформації, як у розповідних висловленнях, а в спонуканні до отримання потрібної інформації.

Висновки.

Існування дискурсивних висловлень в мові художніх творів та публіцистиці засвідчує високий рівень розвинутої синтаксису української мови. Це зумовлено тим, що саме сфері синтаксису спеціально належать ті мовні одиниці, які безпосередньо призначені для спілкування людей і безпосередньо співвідносять повідомлюване з реальною дійсністю.

Для актуалізації питального компонента в дискурсивних висловленнях використовують такі засоби: питальна інтонація, яку виявлено в підвищенні тону на слові, пов'язаному з питанням; порядок слів, який здебільшого полягає в пересуванні пов'язаного з питанням слова на початок висловлення; питальні частки *невже, хіба, чи* та ін.; питальні займенникові слова *хто, що, який, чий, котрий, скільки, де, куди, звідки, як, коли, доки, чому, навіщо* і под.

Аналіз дискурсивних висловлень дає змогу глибше пізнати своєрідність системної організації синтаксичних одиниць, з'ясувати особливості граматичної семантики, потенційні функціональні та стилістичні можливості і в плані національної специфіки українського синтаксису.

Список використаних джерел

1. Вихованець, І. Р. Граматика української мови: Синтаксис [Текст] / І.Р. Вихованець. – К.: Либідь, 1993. – 354 с.
2. Вихованець, І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови [Текст] / І.Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1992. – 222 с.
3. Волкова, С. С. О синтаксической сущности понятий “единица текста” и “текстуальная связь” [Текст] / С.С. Волкова // Структурная и математическая лингвистика. – К., 1980. - Вып. 8. – С. 24.
4. Городенська К.Г. Деривація синтаксичних одиниць [Текст] / К.Г. Городенська. – К.: Наук. думка, 1991. – 192 с.
5. Городенська К.Г. Симетрія та асиметрія між'ярусних співвідношень [Текст] // К.Г. Городенська // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць: Донецьк, 1998. – Вип.4. – С.11-16.
6. Городенська К.Г., Кравченко М.В. Словотвірна структура слова [Текст] / К.Г. Городенська – К.: Наук. думка, 1981. – 200с.
7. Звегинцев, В. А. О цельнооформленности единиц текста [Текст] / В. А. Звегинцев // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – М., 1980, – Т. 39. – Вып. 1. – С. 13-21.

8. Золотова Г. А. Роль ремы в организации и типологии текста [Текст] / Г.А. Золотова // Синтаксис текста. – М., 1979. – С. 113-120.
9. Кадомцева, Л. О. Українська мова: Синтаксис простого речення [Текст] / Л.О. Кадомцева. – К.: Вища школа, 1985. – 227 с.
10. Леонтьев, А. А. Высказывание как предмет лингвистики, психолінгвистики и теории коммуникации [Текст] / А.А. Леонтьев // Синтаксис текста. – М., 1979. – С. 321.
11. Реферовская, Б. А. Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте [Текст] / Б.А. Реферовская. – Л.: Наука, 1989. – С. 12-36.
12. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис [Текст] / За ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук, думка, 1972. – 515 с.
13. Фивегер, Д. Лингвистика текста в исследованиях ученых ГДР [Текст] / Д. Фивегер // Синтаксис текста. – М., 1979. – С. 321.
14. Шинкарук, В.Д. Нарис із синтаксису зв'язного мовлення (теоретичний спецкурс для університетів) [Текст] / В.Д.Шинкарук. – Чернівці: "Рідна мова", 1997. – 152 с.
15. Шинкарук, В.Д. Дискурсивні висловлення в сучасній українській мові [Текст] / В.Д.Шинкарук // "Мовознавство". – К., 1996. – №6. – С.56-61.
16. Шинкарук, В.Д. Комунікативно-функціональна співвіднесеність синтаксичних одиниць у тексті [Текст] / В.Д.Шинкарук // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 13. Слов'янська філологія. – Чернівці: ЧДУ, 1997. – С.144-152.
17. Шинкарук, В. Д. Особливості дискурсивних висловлень з недиференційованим однобічним відношенням частин [Текст] / В.Д.Шинкарук // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): збірник наукових праць. – Вінниця: ТОВ «фірма «Планер», 2017. – Вип. 24. – С.203-212.

References

1. Vykhovanets, I. R. (1993) Hramatyka ukrainskoi movy: Syntaksys [Grammar of Ukrainian]. Kyiv. Lybid, 354.
2. Vykhovanets, I. R. (1992) Narysy z funktsionalnogo syntaksysu ukrainskoi movy [Essays on the Functional Syntax of the Ukrainian Language] Kyiv: Nauk, dumka, 222.
3. Volkova, S. S. (1980) O syntaksicheskoy suschnosti ponyatiy "edinita teksta" i "tekstualnaya svyaz" Strukturnaya i matematicheskaya lingvistika [On the syntactic essence of the notions "unit of text" and "textual connection". Structural and mathematical linguistics]. Kyiv, Issue . 8, 24.
4. Horodenska, K.H.(1991) Deryvatsiia syntaksychnykh odynyts [Derivation of syntactic units]. Kyiv.: Nauk. dumka, 192 .
5. Horodenska, K.H. (1998) Symetriia ta asymetriia mizhiarusnykh spivvidnoshen [Symmetry and asymmetry of inter-system relations] Linguistic studios: Proceedings. Donetsk, Volume.4, 11-16.
6. Horodenska, K.H., Kravchenko, M.V. (1981) Slovtvirna struktura slova [Word-forming structure of the word]. Kyiv.: Nauk. dumka, 200s.
7. Zvegintsev, V. A. (1980) O tselnooformlennosti edynits teksta. Izv. AN SSSR. Ser. lit. i yaz.[On the whole-unit text units], "Izv. AN SSSR. Ser. lit. and yz. Moscow, T. 39. - Issue. 1, 13-21.
8. Zolotova, G. A. (1979) Rol remyi v organizatsii i tipologii teksta. Sintaksis teksta. [The role of the rema in the organization and typology of the text. Syntax of the text]. Moscow, 113-120.
9. Kadomtseva, L. O. (1985) Ukrainska mova: Syntaksys prostoho rechennia [The Ukrainian language: Syntax of a simple sentence]. Kyiv.: Vyshcha shkola, 227
10. Leontev, A. A. (1979) Vyiskazyivanie kak predmet lingvistiki, psiholingvistiki i teorii kommunikatsii. Sintaksis teksta [Speech as a subject of linguistics, psycholinguistics and communication theory]. Moscow, 321.

11. Referovskaya, B. A. (1989) Kommunikativnaya struktura teksta v leksiko-grammatischeskom aspekte [Communicative text structure in the lexical-grammatical aspect]. Leningrad: Nauka, 12-36.
12. Suchasna ukrainska literaturna mova: Syntaksys / Za red. I. K. Bilodida. (1972) Kyiv: Nauk, dumka, 515.
13. Fiveger, D. (1979) Lingvistika teksta v issledovaniyah uchenih GDR .Sintaksis teksta [Linguistics of the text in the studies of the students of the GDR. Syntax of the text]. Moscow, 321.
14. Shynkaruk, V.D. (1997) Narys iz syntaksysu zviazhnoho movlennia (teoretychnyi spetskurs dlia universytetiv) [Essay on coherent speech syntax (theoretical special course for universities)]. Chernivtsi: "Ridna mova", 152.
15. Shynkaruk, V.D. (1996) Dyskursyvni vyslovlennia v suchasni ukrainskii movi. "Movoznavstvo" [Discursive Expressions in Modern Ukrainian Language]. Kyiv, №6, 56-61.
16. Shynkaruk, V.D. (1997) Komunikatyvno-funktsionalna spivvidnesenist syntaksychnykh odynyts u teksti [Communicative-functional correlation of syntactic units in the text]. Naukovi visnyk Chernivetskoho universytetu. – Vyp. 13. Slovianska filolohiia. Chernivtsi: ChDU, 144-152.
17. Shynkaruk, V. D. (2017) Osoblyvosti dyskursyvnykh vysloven z nedyferentsiiovanyim odnobichnym vidnoshenniam chastyn [Features of discursive statements with undifferentiated one-sided ratio of parts] Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Filolohiia (movoznavstvo): zbirnyk naukovykh prats. Vinnytsia: TOV «firma «Planer», 2017.– Issue, 24, 203-212.

ДИСКУРСИВНЫЕ ВЫСКАЗЫВАНИЯ С АКТУАЛИЗИРОВАННЫМ ПРЕПОЗИТИВНЫМ КОМПОНЕНТОМ

В. Д. Шинкарук

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы синтаксиса связного текста; анализируются дискурсивные высказывания, которые квалифицируются как единица текста, в которой происходит коммуникативная реализация грамматического предложения. В основу выделения дискурсивного высказывания в отдельную коммуникативную единицу положена кореферентность (коммуникативно-функциональная эквивалентность) с грамматическим предложением. Детально исследуются дискурсивные высказывания с актуализированным препозитивным вопросительным компонентом и соотношение их с грамматическим формально-элементарным (простым) предложением.

Ключевые слова: синтаксис связной речи, дискурс, текст, дискурсивное высказывание, кореферентность, простое предложение, вопросительный компонент

DISCOURSE EXPRESSIONS WITH AN ACTUALIZED PREPOSITIVE COMPONENT V. D. Shinkaruk

Abstract. For a long time a sentence has been considered the most important unit of a language and speech. However, this approach did not provide any theoretical study of the process of speech communication, nor the implementation of practical tasks to improve the culture of speech. In recent decades, the attention of linguists is increasingly drawn by coherent speech, the mechanism of the emergence of syntactic units both in the field of a language and in the field of live communication, as well as the nature of the interaction and dynamics of both fields

The purpose of the article is to research and highlight the features of discursive statements of the actualized segmented preposition of the questioning component and their correlation of a grammatical formal elementary (simple) sentence.

The existence of discursive statements testifies to the high level of development of the syntax of the Ukrainian language. This is due to the fact that the sphere of syntax specifically includes those linguistic units that are directly intended to communicate with people and directly correlate with the separation of reality.

In order to actualize the questioning component in discursive statements the following means are used: questioning intonation, which manifests itself in raising the tone on the word related to the question; the order of words, which mostly consists in moving the word related to the beginning of the statement; question particles are, if not, etc.; interrogative pronouns who, what, who, who, how, where, from, from, how, when, how, why, why.

The analysis of discursive statements enables to understand better the peculiarity of the systematic organization of syntactic units, to find out the features of grammatical semantics, potential functional and stylistic possibilities in terms of the national specificity of the Ukrainian syntax.

Keywords: coherent speech syntax, discourse, text, discourse statement, correlation, simple sentence, questioning component

УДК 81'367.7:81'271.12

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «СИНТАКСИЧНА НОРМА» В УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

С. В. ХАРЧЕНКО, доктор філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: lucynka@ukr.net

ORCID ID: 0000-0001-9336-1259²

Анотація. У статті запропоновано скореговане визначення поняття «синтаксична норма». Простежено особливості дефініювання цього поняття в українському мовознавстві, зокрема зауважено, що перші спроби окреслити на наукових засадах поняття «синтаксична норма» датовані 20–30-ми роками ХХ століття, а наступні відбито в науково-довідкових і науково-навчальних джерелах 90-х років ХХ століття. Причиною такої тривалої перервою стали зовнішні чинники розвитку української літературної мови, зокрема мовна політика на теренах колишнього Радянської Союзу щодо національних, крім російської, мов. У структурі синтаксичної норми виокремлено імперативний компонент. Дихотомію експліцитного та імпліцитного потрактовано як особливість синтаксичної норми української літературної мови.

Ключові слова: літературна норма, синтаксична норма, літературна мова, українське мовознавство

Поняття «норма» в сучасних науках, зокрема і в мовознавстві, є одним із фундаментальних, адже воно має універсальний характер. Проблема літературної норми, незважаючи на історичну тяглість, досі актуальна для наукових досліджень у різних гуманітарних царинах.

Вивчення синтаксичної норми має власну традицію і в українському мовознавстві. Їй присвячені праці М. Д. Гладкого, О. Б. Курило, М. Ф. Сулими, О. Н. Синявського, С. С. Смеречинського, І. І. Огієнка, Ю. В. Шевельова, І. Р. Вихованця,